

4. Стан та структура злочинності в Україні [Електронний ресурс]
// Офіційний веб-сайт МВС України – Режим доступу :
5. <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish>.

Хрущ В.І.

здобувач Національної академії
прокуратури України

Присяжнюк І.І.

приватний юрист (м. Київ)

КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА ЯК ОДНЕ ІЗ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ КОРУПЦІЇ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ

Здавна дослідники небезпідставно звертають увагу на те, що місця позбавлення волі, зокрема кримінальна субкультура, часто впливають на особистість як криміногенний фактор [1, с. 151]. Більш того, існує єдність у висновках багатьох вчених, що при вивченні причин зазначеної поведінки необхідно враховувати не тільки самі дії, а й події, які їм передували, адже особистість та її світогляд формуються, перш за все, під впливом соціальних факторів [2, с. 146]. Важливим у зв'язку з цим є й інший висновок по суті означеної проблематики: сутність людської поведінки, її спрямованість та зміст мають, насамперед, соціальні причини виникнення та значення.

Саме зазначені обставини й були враховані у ході даного дослідження при вивченні історичних засад формування кримінальної субкультури в УВП. Зокрема, між засудженими, як і в інших соціальних групах, встановлюються зв'язки двох видів: формальні та неформальні. При цьому неформальні зв'язки, за певних умов, набувають характеру неформальної організації, а саме: опинившись у місцях позбавлення волі, засуджений зіштовхується з таким явищем, як «друге життя» – це явище і є неформальною системою самоорганізації засуджених, що склалась століттями. Так, проведений аналіз історичної практики, пов'язаної з протидією з боку засуджених в УВП, засвідчує, що однією з причин цього явища є протидія у галузі суспільної свідомості покарання, що створюється внаслідок взаємодії звичаїв, традицій, моделей поведінки і

моралі, стереотипів злочинного середовища («злочинної субкультури») з однорівневими для них загальнолюдськими цінностями культури та соціально-позитивними звичаями цієї галузі [3, с. 335].

Історія місць позбавлення волі України свідчить й про те, що одним з найбільш ефективних інструментів протидії засуджених адміністрації УВП було їх об'єднання у злочинні спільноти. Як з цього приводу зробив висновок К. В. Муравйов, історичний досвід показує, що люди завжди виживали тільки у випадку об'єднання і виконання певних правил та норм поведінки. Тому можна вважати, що виникнення «другого життя» має об'єктивний характер [1, с. 53]. Цей самий автор досить ґрунтовно довів й особливості об'єднань засуджених у місцях позбавлення волі, до яких, зокрема відніс наступні: а) примусовість її створення (без участі членів спільноти); б) наповненість життя спільноти антисоціальними явищами, що здебільшого досягають рівня злочину; в) значний заряд антисуспільних агресивних тенденцій; г) перекручені моральні уявлення про стосунки між людьми; ґ) активна егоїстична позиція неформальних груп та окремих індивідів.

Зазначені висновки викладені в роботах й інших дослідників (А. І. Гурова, [4], В. Ф. Пирожкова [5], Д. І. Корецького [6] та ін.). При цьому К. В. Муравйов переконаний, що потрібно вести мову не про середовище, а про так звану «спільноту засуджених», так як поняття «середовище» є більш широким, а «спільнота засуджених» – його складовою частиною [1, с. 151].

Проте навряд чи можна погодитись з визначенням поняття «соціальне середовище засуджених у місцях позбавлення волі», яке дав К. В. Муравйов, під яким він розуміє сукупність соціальних інститутів, організацій та соціальних груп, з якими особистість засудженого має більш чи менш інтенсивні безпосередні соціальні стосунки [1, с. 151-152], так як до змісту цього поняття він пропонує включити й адміністрацію УВП, що з точки зору формальної логіки є неможливим. І ось чому: якщо виходити з етимологічного значення слова «спільнота» (нерозривний зв'язок, єдність; об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя, метою, інтересами) [7, с.624], то не можна у тюремне співтовариство включати персонал УВП, так як перших і других об'єднують у соціальному середовищі тільки

формальні приписи закону (так званий імперативний метод регулювання кримінально-виконавчих відносин) [8, с. 19], а других поміж собою – правила злочинного співтовариства, з якими вимушений рахуватись кожен засуджений і які носять об'єктивний характер.

Засуджені, як вірно зробив висновок К. В. Муравйов, не відгукуються на спроби адміністрації спрямувати їх на правильний шлях не тому, що не бажають цього, або мають достатньо стійкі негативні стереотипи. Справжня причина глибша, вона сягає корінням у сформоване десятиріччями «друге життя» місьць позбавлення волі, де діють свої ідеали, механізми, звичаї, поняття про добро та зло. Причина феномена полягає у тому, що це життя для них ближче та більш значне, з огляду на захищеність, ніж те, що пропонує адміністрація УВП [1, с. 156]. Засуджених пов'язує тільки одне – загальна ситуація, в якій вони перебувають примусово, а не за власним бажанням, в іншому ця спільність є дуже різноманітною. До неї, як показали результати даного дослідження, належать особи з різними характерами, установками та поглядами, різні за віком, рівнем культури та освіти, ступенем деморалізації. При цьому феноменальним є той факт, що у спільності засуджених у наявності є всі ознаки, що притаманні будь-якому суспільству: а) певні норми поведінки (закони, звичаї, традиції); б) система покарань за порушення цих норм; в) стратифікація та відповідні рольові функції; г) система цінностей та своя культура; ін. Разом з тим, на відміну від суспільно значимих норм, все це спрямоване не на розвиток особистості, а на її відчуження та на протидію персоналу УВП, а також іншим учасникам і суб'єктам кримінально-виконавчої діяльності.

Саме тому, народившись у місцях позбавлення волі, де засуджені відбували покарання спільно у товаристві собі подібних, їх спільнота існує до теперішнього часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Муравйов В. К. “Арештанська спільнота” як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К.: КІВС, 2000. – № 5. – С. 151-157.

2. Пирожков В. Ф. Криминальная субкультура: психологическая интерпретация функций, содержания, атрибутики // Психологический журнал. – 1994. – № 2. – Т. 15. – С. 146-151.
3. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / Под ред. Д. А. Шестакова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 353 с.
4. Гуров А. И. Красная мафия. – М.: Юрист, 1995. – 246 с.
5. Пирожков В. Ф. Криминальная психология: В 2 кн. – М.: Ось-89, 1998. – Кн. 1. – 304 с.
6. Корецкий Д. И. Антикиллер. – М.: НОРМА-М, 1995. – 189 с.
7. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т. В. Ковальова. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.
8. Кримінально-виконавче право України (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. / За заг. ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 446 с.

Громов О.Б.,

здобувач кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Остапович І.П.,

здобувач кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ТА СУБКУЛЬТУРА ЗАСУДЖЕНИХ І СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВПЛИВУ

Як свідчить практика виконання кримінальних покарань в Україні, однією з обставин, що негативно впливає на ефективність і в цілому на стан кримінально-виконавчої діяльності, є значний вплив на засуджених так званої „кримінальної субкультури” [1, с. 4-5]. При цьому це явище носить загально-соціальний характер. Як у зв'язку з цим зробили висновок окремі науковці, сьогодні правомірно говорити про те, що в українському суспільстві сформульована кримінальна субкультура [2, с. 6]. Більш того, аналіз змін, що відбулися останнім часом у моральній та духовній сфері нашого